

ORGANIZOVANI KRIMINALITET (POJAM, KARAKTERISTIKE, UZROCI I METODI SUPROTSTAVLJANJA)

REZIME: Kriminalitet je individualni i društveni problem svakog društva i ima više svojih lica i naličja. Vremenom, učinioci krivičnih dela uvideli su potrebu i prednosti međusobne povezanosti i organizovanosti. Organizovani pristup izvršenju krivičnih dela omogućuje ne samo njihovo uspešno izvršenje, nego i otežava, a često i onemogućava otkrivanje učinilaca i pronalaženje dokaza.

Uprkos brojnim domaćim i međunarodnim skupovima posvećenim upravo ovoj temi, jedinstvena verifikacija organizovanog kriminala ne postoji.

Organizovani kriminalitet vešto koristi uslove nedorečenosti pravne regulative da ostvari kontakte i uspostavi veze sa organima vlasti, državnim, političkim i drugim subjektima. Različiti su metodi stizanja do najviših organa vlasti. Korupcija je najčešće primenjivan način, ali kriminalne veze se uspostavljaju i ucenom, pritiscima, iznudom i drugim metodama.

Transnacionalni organizovani kriminalitet je organizovani kriminalitet čija se kriminalna delatnost odvija na prostorima dveju ili više država ili je po bilo kom osnovu povezana sa više država. Organizovani kriminalitet se sve više internacionalizuje jer to donosi veću dobit i stvara njegov jači uticaj.

Koreni i suštinski uzroci organizovanog kriminaliteta sadržani su u društveno-materijalnim uslovima i postojećim privrednim, političkim, socijalnim, istorijskim, geografskim i drugim značajnim odnosima u jednom društvu.

Transnacionalni organizovani kriminalitet predstavlja opasnost za bezbednost i razvijenih zemalja i zemalja u tranziciji. Uvek će nastojati da se prilagodi novim društveno-ekonomskim odnosima i političkim uslovima. I pored svih razmatranja i konstatacija, još uvek nema celovite, jasne i precizne strategije delovanja u borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta. Cilj kome treba težiti obuhvata, pored donošenja odgovarajućih propisa i sprovođenja prethodno navedenih mera, jačanje kulturnog imuniteta naroda.

Ključne reči: kriminalitet, organizovani kriminalitet, transnacionalni organizovani kriminalitet, krivično delo, društvo, državni organi, korupcija

I. Kriminalitet

Kriminalitet je individualni i društveni problem svakog društva. Kada se sagledaju oblici ispoljavanja kriminaliteta u proteklih dvadeset (20) godina, uočava se njegova ekspanzija. Nove forme, veći stepen organizovanosti i stručnosti kriminalnih organizacija, efikasnija sopstvena zaštita, nehumanost, drskost, upornost u postupanju, pokazatelji su

* Asistent na Pravnom fakultetu Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu.

činjenice da je kriminalitet bio i ostao korak ispred nadležnih institucija i organa koji se odlučno suprotstavljaju ovoj negativnoj pojavi.

Pojam kriminaliteta potiče od latinske reči *crime* - zločin, prestup, i obuhvata niz kriminalnih ponašanja pojedinaca i organizovanih grupa u nekom konkretnom društvu.

Brojna su razmatranja o tome šta je uzrok kriminaliteta. Na neki način, svako konkretno društvo navodi svoje specifikovane razloge nastanka i opstanka ove pojave.

Neki autori u nastojanju da pronađu korene kriminalnog ponašanja pojedinaca, odnosno grupa, ističu da su društveni sukobi, odnosno borbe za željeni status i vrednosti, razlog dezorganizovanja društva. Naime:

...Društveni sukobi izazivaju dezorganizaciju društva tako što sukobljeni akteri ruše ranije uspostavljeni poredak društvenih odnosa i prema snazi svog interesa stvaraju novi, kojem su prinuđeni da se prilagođavaju oni koji su slabiji.¹

A upravo društvena dezorganizacija najpogodnije je tlo za razvoj kriminaliteta.

Kriminalitet je društveni fenomen i ima više svojih lica i naličja.

Koreni kriminaliteta mogu poticati iz sistemskih greški u primeni pravila formalno organizovanih i institucionalizovanih državnih struktura. Primer prethodno navedenog, jeste situacija ostvarivanja nelegalnih privatnih interesa pomoću javnih institucija, ali i kada se društveno opravdani ciljevi ostvaruju na osnovu sporazuma javnih institucija i privatnih lica.

Kriminalitet osvaja i razara društvo i u uslovima tranzicije. Naime, bivše socijalističke zemlje suočene sa procesom transformacije državnog, odnosno društvenog vlasništva u privatno, postale su plodno tle za brzo i ogromno bogaćenje lica koja poseduju politički monopol.

Prema nekim mišljenjima, nepostojanje, odnosno nedovoljne ingerencije zakonske regulative, treći je stup nastanka i ekspanzije kriminaliteta.

II. Organizovani kriminalitet

Vremenom, učinioci krivičnih dela, uvideli su potrebu i prednosti međusobne povezanosti i organizovanosti. Organizovani pristup izvršenja krivičnih dela omogućuje ne samo njihovo uspešno izvršenje, nego i otežava, a često i onemogućava otkrivanje učinilaca i pronalaženje dokaza.

Veoma je bitno objasniti pojam organizovanog kriminaliteta. Uprkos brojnim domaćim i međunarodnim skupovima posvećenim upravo ovoj temi, jedinstvena verifikacija organizovanog kriminaliteta ne postoji.

Posebne odredbe Zakonika o krivičnom postupku primenjuju se na slučajeve osnovane sumnje da je izvršeno krivično delo rezultat organizovanog delovanja više od dva lica čiji je cilj vršenje teških krivičnih dela radi sticanja dobiti ili moći. Pored navedenih uslova za postojanje krivičnog dela organizovanog kriminala, mora da se ispuni još najmanje tri od sledećih uslova:

- 1) da je svaki član kriminalne organizacije imao unapred određen zadatak ili ulogu;
- 2) da je delatnost kriminalne organizacije planirana na duže vreme ili neograničeno;
- 3) da se delatnost zasniva na primeni pravila interne kontrole i discipline članova;
- 4) da se delatnost planira i vrši u međunarodnim razmerama;
- 5) da se u vršenju delatnosti primenjuje nasilje ili zastrašivanje ili da postoji spremnost za njihovu primenu;

¹ Mitrović, M.: *Društveni koreni kriminaliteta u Srbiji*, www.orgkriminal.org

- 6) da se u vršenju delatnosti koriste privredne ili poslovne strukture;
- 7) da se koristi pranje novca ili nezakonito stečene dobiti;
- 8) da postoji uticaj kriminalnih organizacija na političku vlast, medije, izvršnu ili sudsku vlast.

Organizovani kriminalitet ispoljava se u različitim oblicima, različitim intenzitetom, na različitim teritorijama.

U periodima ekonomske i političke krize određene države, kada ista u pravnom smislu ne funkcioniše u potpunosti, a u ekonomskom sektoru nije u mogućnosti da kontroliše tržište, ovaj vid kriminaliteta razvija svoju delatnost, uspostavljajući veze sa državnim i drugim organima.

Razmatrajući odnos kriminaliteta i organizovanog kriminaliteta, može se konstatovati da organizovani kriminalitet obuhvata onaj deo kriminaliteta koji sadrži normirana krivična dela, pod pretpostavkom da su ispunjeni svi zakonom predviđeni uslovi za njihovo postojanje.

Ni u literaturi ne postoji jedinstveno mišljenje o pojmu organizovanog kriminaliteta. Autori posmatraju ovu negativnu društvenu pojavu sa različitih aspekata, ističući nekada samo određene osobenosti, nastojeći često da je što potpunije definišu.

Zanimljiv je sukob mišljenja dve grupe stranih autora prilikom određivanja pojma i analize organizovanog kriminaliteta. Naime, nakon definisanja bitne osobine navedene pojave, da podrazumeva postojanje kriminalne organizacije sa visokim stepenom organizovanosti, hijerarhijom, podeljenim zadacima, disciplinom i planiranjem kriminalne delatnosti čiji je cilj ostvarivanje dobiti i stvaranje profita, jedna grupa autora je naglasila određenu vezu kriminalne organizacije sa državom i njenim organima (npr. saradnja organa za primenu zakona sa onima koji ga ne poštuju, neutralizacija policije i pravosuđa i korumpiranje vlasti, rešenje uticaja na politiku, sredstva javnog informisanja,...), dok je druga grupa autora negirala ovu vezu.

U domaćoj literaturi definisan je organizovani kriminalitet u užem smislu. O njemu se može govoriti samo ako su uz postojanje organizovane grupe kriminalaca, ispunjeni i sledeći uslovi:

- 1) trajnije udruživanje većeg broja lica;
- 2) hijerarhijska organizaciona struktura;
- 3) plansko obavljanje delatnosti uz podelu rada;
- 4) vršenje ilegalne delatnosti koja je prilagođena određenim potrebama stanovništva;
- 5) prilagodljivost i fleksibilnost u radu, u skladu sa aktuelnim uslovima;
- 6) vršenje najtežih krivičnih dela radi sticanja profita (ubistva, otmice, ucene, iznude,...);
- 7) težnja ka ekonomskoj i političkoj moći;
- 8) internacionalnost;
- 9) mobilnost.

Znači, organizovani kriminalitet je vrsta profesionalnog kriminaliteta koji vrši kriminalna organizacija i koji poseduje napred navedene osobine.

Mišljenja se razlikuju u pogledu povezanosti organizovanog kriminaliteta i određenih državnih organa, u smislu da neki autori poriču ovu povezanost, dok je drugi ističu i opravdavaju njome očiglednu ekspanziju kriminalnog delovanja pojedinaca i grupa. Uprkos ovim oprečnim gledištima, ne može se zanemariti uloga države, i to kako sa aspekta uspostavljanja veza sa kriminalnim organizacijama, tako i sa aspekta suprotstavljanja organizovanom kriminalitetu.

Naklonost države omogućuje neometano delovanje kriminalnih organizacija, koje bi, inače, bez aktivne, odnosno pasivne podrške državnih subjekata, bilo teško održivo.

Organizovani kriminalitet vešto koristi uslove nedorečenosti pravne regulative da ostvari kontakte i uspostavi veze sa organima vlasti, državnim, političkim i drugim subjektima. Različiti su metodi stizanja do najviših organa vlasti. Korupcija je najčešće primenjivan način, ali kriminalne veze se uspostavljaju i ucenom, pritiscima, iznudom, i drugim metodima.

Uporedo sa finansijskim jačanjem, raste i politička moć, što organizovanom kriminalitetu otvara put da pritiscima utiče na donošenje pravnih propisa, značajnih odluka i stavova ozbiljnih državnih službenika, političara, poslovnih ljudi, novinara, i drugih.

Jedna od posledica prethodno navedenog jeste i velik broj neotkrivenih kriminalnih radnji pojedinaca i grupa. Jer, organizovani kriminalitet je skoro nevidljiv. "Tamna kriminalna brojka" velika je za sve oblike kriminaliteta. Ovo svakako dodatno motivise kriminalne organizacije u svom delovanju i konstantnom osvajanju novih oblasti.

Delovanjem organizovanog kriminaliteta stvaraju se savremeni uspešni kriminalci koji, koristeći uspostavljanje veze sa državnom strukturom, jačaju finansijske pozicije, stiču slavu, moć i društveni ugled. Ovakav status savremenih kriminalaca dovodi do stvaranja mogućnosti još snažnijeg i obuhvatnijeg uticaja na organe vlasti, policiju, pravosuđe, medije i druge subjekte.

Ono što je bitno istaći u sklopu izlaganja ovih sadržaja jeste da veze sa državnim organima i drugim relevantnim subjektima ne održava cela kriminalna organizacija, već samo pojedini njeni članovi, i to iz šefovskog vrha organizacije koji najčešće i ne učestvuju u neposrednoj realizaciji kriminalne delatnosti, već se predstavljaju kao poslovni i lojalni građani.²

Profesionalna kriminalna delatnost po pravilu je oslonjena na sistemsku korupciju i na otvoreno ili prikriveno nasilje, a funkcionalno (i tajno) je povezana sa određenim društvenim profesijama koje su formalno ovlašćene za njeno suzbijanje. Tamo gde je organizovani kriminalitet uhvatio dublje korene, skoro bez izuzetaka postoji interesna i personalna sprega kriminalnih grupa i oficijelnih državnih organa koji bi trebalo da gone i kažnjavaju kriminalce, a oni su se sa njima udružili. Zato bi se odnos organizovanog kriminala i državne organizacije mogao da iskaže preko često korišćene ocene da i dobro organizovane države imaju svoje kriminalce, dok dobro organizovani kriminalci imaju "svoje države".³

III. Transnacionalni organizovani kriminalitet

1. Pojam

Transnacionalni organizovani kriminalitet je organizovani kriminalitet čija se kriminalna delatnost odvija na prostorima dveju ili više država ili je po bilo kom osnovu povezana sa više država. Organizovani kriminalitet se sve više internacionalizuje, šireći svoj uticaj u ekonomskoj i političkoj sferi na teritorijama više zemalja.

Logično je što je prisutna želja za stalnim osvajanjem novih kriminalnih tržišta, jer to organizovanom kriminalitetu donosi veću dobit i stvara njegov jači uticaj. Transnacionalni organizovani kriminalitet uspeva da izvrši pranje novca zarađenog kriminalom i da ga ulaže u profitabilne privredne poslove i finansijske transakcije.

² Bošković, M.: *Transnacionalni organizovani kriminalitet*, Policijska akademija, Beograd, 2003., str. 47

³ Mitrović, M.: *Društveni koreni kriminaliteta u Srbiji*, www.orgkriminal.org

Internacionalizacija organizovanog kriminaliteta je sve izraženija. Pre desetak godina broj i struktura kriminalnih delatnosti koje su se vršile u međunarodnim razmerama nisu bili tako raznovrsni, pa je više nego očigledno da će se transnacionalni organizovani kriminalitet i dalje razvijati i širiti, i to, kako na nove oblasti društveno-ekonomskog i političkog života, tako i prostorno, na druge države.

U određenim slučajevima, zbog same prirode kriminalne delatnosti, ne može se govoriti isključivo o organizovanom kriminalitetu u okviru jedne zemlje, s obzirom na činjenicu da kriminalne organizacije locirane u raznim državama uspostavljaju saradnju održavajući kriminalne veze radi efikasnijeg vršenja delatnosti na što širem prostoru.

Međutim, međunarodna povezanost kriminalnih organizacija bitan je element transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, što nije slučaj kod organizovanog kriminaliteta, jer ovaj deluje u nacionalnim okvirima.

Potrebno je napraviti razliku između pojmova međunarodni delikt, međunarodni kriminalitet i transnacionalni organizovani kriminalitet.

Međunarodni delikt predstavlja povredu normi međunarodnog prava, običajnog i ugovorenog, koja povlači i odgovornost učinoca.

Međunarodni kriminalitet obuhvata oblike kriminalne delatnosti koje nemaju svojstvo organizovanog kriminaliteta, ali se obavljaju na prostorima dveju ili više država. Za kriminalne grupe koje se bave međunarodnim kriminalitetom postoje realne mogućnosti da u budućnosti prerastu u kriminalne organizacije, orijentisane na vršenje delatnosti organizovanog kriminaliteta. Znači, kriminalitet može biti međunarodni, ali ne mora biti organizovani, pa samim tim ni transnacionalni.

Većina autora, nastojeći da odrede pojam i obeležja transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, prihvatila je stav da su elementi koji krivičnom delu daju međunarodni karakter, sledeći:

- izvršenje krivičnog dela izvan nacionalne granice;
- priroda dela, odnosno kriminalna delatnost predstavlja organizovani kriminalitet.

Konvencija Organizacije Ujedinjenih Nacija (OUN) protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta određuje sadržaj pojma transnacionalnih organizovanih krivičnih dela.

Svrha Konvencije OUN je unapređenje saradnje u pogledu sprečavanja i borbe protiv organizovanog kriminaliteta. Primenjuje se na prevenciju, istragu i sudsko gonjenje krivičnih dela koja se odnose na:

- učešće u grupama za organizovani kriminal (organizovana grupa od tri ili više lica, koja postoji u izvesnom periodu i koja deluje sporazumno, u cilju činenja jednog ili više teških zločina ili krivičnih dela, radi zadobijanja finansijske ili druge materijalne koristi);
- pranje dobiti stečene kroz kriminal;
- korupciju i
- ometanje pravde.

Pored toga, odredbe Konvencije OUN se odnose i na teške zločine koji podrazumevaju krivično delo kažnjivo maksimalnom kaznom lišenja slobode u trajanju od najmanje četiri godine ili nekom težom kaznom, ali pod uslovom da je krivično delo po prirodi transnacionalno, a to podrazumeva grupu za organizovani kriminal.

Prema odredbama Konvencije OUN, krivično delo je transnacionalno, ako je učinjeno u:

- više država;
- jednoj državi, ali je veći deo priprema, planiranja, rukovođenja ili kontrole obavljeno u nekoj drugoj državi;

- jednoj državi, ali je u njega uključena grupa za organizovani kriminal koja se bavi kriminalnim aktivnostima u više država;
- jednoj državi, ali su bitne posledice nastupile u nekoj drugoj državi.

2. Karakteristike transnacionalnog organizovanog kriminaliteta

Jedna od bitnih karakteristika transnacionalnog organizovanog kriminaliteta jeste njegovo delovanje radi ostvarivanja što većeg profita kriminalnom delatnošću i legalizacije nezakonito stečene imovine na prostorima više zemalja po bilo kom osnovu, što mu upravo i daje transnacionalni karakter.

Bitno je i to da se upostavljaju kriminalne veze sa društvenim subjektima, koje mogu biti čvršće i labavije, u zavisnosti od toga da li ti organi aktivno sarađuju ili pasivnim i prečutnim odnosom dozvoljavaju delatnost organizovanog kriminaliteta. Uspostavljanje pomenutih veza omogućuje i kriminalno delovanje ne samo u nacionalnim okvirima, već i na internacionalnom planu.

Karakteristika delovanja transnacionalnog organizovanog kriminaliteta jeste i to da se stvaraju uspešni kriminalci koji stiču društveni ugled i uticaj, što dovodi do onemogućavanja uočavanja nezakonitosti u određenim poslovnim odnosima, tako da nije retka situacija da je teško razlikovati neke legalne organizacije od pojedinih oblika organizovanog kriminaliteta.

Značajna odlika transnacionalnog organizovanog kriminaliteta jeste i njegova povezanost sa korupcijom, ali i sa pranjem novca, kriminalitetom belog okovratnika, korporacijskim i kriminalitetom moćnih, čak i sa terorizmom.

Organizovanost kriminalnih organizacija u smislu planskog izvršenja krivičnih dela, podeljenosti zadataka, hijerarhijskog ustrojstva, rukovođenja celokupnom kriminalnom delatnošću od strane odgovarajućeg šefa, odlika su ne samo organizovanog kriminaliteta, već i transnacionalnog organizovanog kriminaliteta.

Mafijaški oblik organizovanog kriminaliteta, kao jedan od najorganizovanijih vidova transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, ispoljava još neke specifičnosti:

- spremnost na obračun sa onim predstavnicima organa vlasti, državnih organa, političkih i drugih značajnih organa koji su spremni da se svim raspoloživim sredstvima suprotstave njihovom kriminalnom delovanju,
- likvidacija lica koja se mogu pojaviti kao svedoci optužbe (ključni svedoci), nasilje i zastrašivanje onih koji neće da svedoče u njihovu korist (svedoci odbrane). Svi oni koji prete ili se suprotstavljaju transnacionalnom organizovanom kriminalitetu tretiraju se kao njegovi neprijatelji i prema njima se postupa nemilosrdno, uz primenu najbrutalnijih metoda,
- strogu konspirativnost i zakon ćutanja (omerta) za sve članove kriminalne organizacije. Sama struktura organizacije je postavljena tako da garantuje maksimalnu konspirativnost, i
- izražen strah među članovima kriminalnih organizacija od mogućih posledica ako u radu pogreše, odnosno ako ne izvrše postavljeni zadatak, a naročito ako ne poštuju pravila organizacije i zakon ćutanja, jer je poznato da svaki član koji prekrši taj zakon sam sebi presudi smrtnu kaznu.⁴

⁴ Bošković, M.: *Transnacionalni organizovani kriminalitet*, Policijska akademija, Beograd, 2003, str. 47, 48.

3. Odnos transnacionalnog organizovanog kriminaliteta i korupcije

Korupcija je fenomen koji prati sva društva u svim vremenima, a razlike su samo u stepenu i vrsti korupcije kojom su zahvaćena pojedina društva. Korupcija se izvršava korišćenjem, odnosno zloupotrebom javnih funkcija, položaja i uticaja s ciljem stalnog bogaćenja i ostvarivanja političke, finansijske ili neke druge moći i odgovarajućeg društvenog statusa.

Transnacionalni organizovani kriminalitet mnoge svoje poslove ne može da obavi bez pomoći korupcije, odnosno šefovi kriminalnih organizacija koriste razne vidove korupcije da bi uspostavili i održavali određene veze sa državnim i drugim organima. Korumpiraju se odgovorna i službena lica u svim važnijim i uticajnim organima i institucijama, i na taj način se uključuju u kriminalnu delatnost.

Međutim, korupcija je samo jedan od načina ostvarenja cilja transnacionalnog organizovanog kriminaliteta. Prisutni su i drugi metodi, kao što su ucene, iznude, pritisci, usluge, prijateljske veze, i dr.

4. Odnos transnacionalnog organizovanog kriminaliteta sa drugim tipovima kriminaliteta

Organizovani kriminalitet u nacionalnim i transnacionalnim razmerama nema korene u siromaštvu, već u društvenoj dezorganizaciji, i u tom pogledu, sličan je i povezan sa nekim drugim vrstama kriminala koje vrše kriminalci regrutovani iz viših društvenih slojeva.

Kriminalitet "belog okovratnika" vrše lica koja obavljaju određene funkcije i nalaze se na odgovornim položajima. Ovi pripadnici gornjih, vladajućih i poslovnih krugova, koriste svoj uticaj i veze u društvu za vršenje krivičnih dela koja im donose ogromnu materijalnu korist, kao što su utaja poreza, nezakonite transakcije sa hartijama od vrednosti, nezakonita trgovina nekretnostima, puštanje oglasnih materija u promet, i druga krivična dela.

Korporacijski kriminalitet je kriminalitet poslovnih ljudi koji pažljivo planiraju nezakonite aktivnosti, s namerom da povećaju profit zaobilaznjem ili direktnim kršenjem zakona. Korporacijskim kriminalitetom krše se pravila kojima je regulisano poslovanje korporacije. Sličan je kriminalitet "belog okovratnika", jer se vrši u istim ili sličnim oblastima, na sličan ili identičan način, od strane lica sa istim statusom, po čemu je inače prepoznatljiv kriminalitet "belog okovratnika". Korporacijski kriminalitet je duboko ukorenjen naročito u tzv. tajkunskim korporacijama, koje su stvorene prljavim novcem i nelegalnim transakcijama. Međutim, korporacijski kriminalitet ide u prilog kapitalističkim društvenim odnosima, pa su državni organi skoro nezainteresovani za krivični progon takvih učinilaca. Pretežno su orijentisani na progon učinilaca krivičnih dela iz sloja niže klase i siromašnih.

Kriminalitet moćnih je vid kriminaliteta koji se vrši zloupotrebom vlasti, i to:

- ekonomske, odnosno privredne i
- javne, odnosno političke.

Ova vrsta kriminaliteta obuhvata pored inkriminisanih ponašanja i dela koja nisu predviđena kao krivična dela, i to upravo zato što to nije u interesu onih koji imaju političku i ekonomsku moć. Iako legalna, zbog visokog stepena nelegitimnosti, ova ponašanja zaslužuju da budu svrstana u kriminalitet.

Organizovani kriminalitet u širem smislu obuhvata korupciju, kriminalitet "belog okovratnika", korporacijski i kriminalitet moćnih, ukoliko ovi oblici kriminaliteta sadrže sve one elemente koji karakterišu organizovani kriminalitet. Ukoliko takvi elementi nisu prisutni, korupcija i navedeni tipovi kriminaliteta ne spadaju u organizovani kriminalitet, odnosno u transnacionalni organizovani kriminalitet.

Korupcija je prisutna u izvršenju organizovanog i transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, ali i kriminaliteta "belog okovratnika", korporacijskog i kriminaliteta moćnih, bez obzira na to da li su ovi vidovi kriminaliteta izvršeni sa obeležjima organizovanog kriminaliteta.

5. Odnos transnacionalnog organizovanog kriminaliteta i terorizam

Bitne karakteristike terorizma od značaja za upoređivanje sa transnacionalnim organizovanim kriminalitetom su:

- planski i motivisani politički cilj
- primena različitih oblika nasilja i
- izazivanje i stvaranje krize praćene strahom i drugim psihičkim reakcijama.⁵

Postoje dve vrste odnosa transnacionalnog organizovanog kriminaliteta i terorizma:

- prva vrsta, gde sama teroristička delatnost predstavlja vid transnacionalnog organizovanog kriminaliteta;
- druga vrsta, koja se manifestuje kroz vršenje raznovrsnih težih krivičnih dela od strane terorističkih organizacija, najčešće radi sopstvenog finansiranja ili ostvarivanja određenih političkih ciljeva, pa ako ta krivična dela imaju element inostranosti, govori se o vidu transnacionalnog organizovanog kriminaliteta.

Činjenica je da se terorizam sve više ispoljava kao oblik organizovanog i transnacionalnog organizovanog kriminaliteta i da teži ostvarivanju određenih političkih, finansijskih i drugih ciljeva.

Terorističke organizacije veoma su slične kriminalnim organizacijama, hijerarhijske su i čvrsto postavljene.

Međutim, kada terorizam predstavlja vid organizovanog, odnosno transnacionalnog organizovanog kriminaliteta potrebno je naročito istaći da se ne uspostavljaju veze sa organima vlasti, državnim organima i drugim relevantnim subjektima one države, na čijem bi području bile izvođene terorističke akcije, a samim tim bilo ugroženo njeno ustavno uređenje i bezbednost.

Određena država može podržati terorističke organizacije u svojoj kriminalnoj delatnosti ukoliko se terorističke aktivnosti planiraju i realizuju prema nekoj drugoj državi.

Međutim, postoji mogućnost da terorizam dobije podršku države na čijoj teritoriji sprovodi terorističke aktivnosti, ukoliko je pod zaštitom neke legalne političke partije ili stranke. I ovaj vid terorizma predstavlja vrstu transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, jer takva teroristička delatnost teško može da opstane u jednoj državi, ukoliko nije pod zaštitom neke strane države.

Bitno je istaći i to da terorizam kao oblik organizovanog kriminaliteta koristi iste metode zaštite kao i organizovani i transnacionalni organizovani kriminalitet. Ako je reč o terorizmu, onda su to nasilje i zastrašivanje, kao i podrška pojedinih političkih partija, a ako je u pitanju terorizam kao vid transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, pored prethodnih metoda, prisutna je i zaštita stranih zemalja.

6. Uzroci transnacionalnog organizovanog kriminaliteta

Koreni i suštinski uzroci organizovanog kriminaliteta sadržani su u društveno-materijalnim uslovima i postojećim privrednim, političkim, socijalnim, istorijskim, geografskim i drugim značajnim odnosima u jednom društvu.

⁵ Masleša, R. *Teorije i sistemi sigurnosti*, Magistrat, Sarajevo, 2001.

Osnovni uslovi nastanka organizovanog kriminaliteta su sledeći:

- proces globalizacije, kao integracioni proces međunarodnih odnosa koji objedinjavaju svetsko tržište kapitala i tehnologije;
- proces tranzicije, kroz koju su prolazile ili prolaze mnoge zemlje Istočne i Centralne Evrope, na čijim teritorijama se posebno razvio ekonomski kriminalitet;
- neusklađenost krivičnopravnih rešenja u oblasti otkrivanja, sprečavanja i kontrole kriminaliteta;
- liberalizacija ekonomskog tržišta na globalnom planu, jer u tim liberalnim okolnostima nadležni organi različitih država nisu imali razrađene pravne i zaštitne mehanizme za usmeravanje i kontrolu tržišnih odnosa, što je ostavljalo širok manevarski prostor za delovanje pojedinih oblika organizovanog kriminaliteta;
- oštre i beskompromisne tržišne utakmice;
- izuzetna pokretljivost i transfer novca i kapitala;
- nesposobnost države da u uslovima ekonomske krize uskladi ponudu i tražnju, što opet otvara put delovanju kriminalnih organizacija, i dovodi do stvaranja crnog tržišta.

Osim prethodno navedenih uslova nastanka organizovanog kriminaliteta, uslovi koji pogoduju da organizovani kriminalitet u okvirima jedne države preraste u transnacionalni organizovani kriminalitet, su sledeći:

- nepostojanje jedinstvene definicije pojma organizovanog kriminaliteta;
- vođeni regionalni ratovi i uvođenje sankcija od strane Organizacije Ujedinjenih Nacija ili pojedinih država prema drugim manje razvijenim državama;
- nedovoljna prihvatljivost i realizacija u praksi međunarodnih konvencija;
- nedovoljna saradnja nadležnih organa država na međunarodnom planu u suprotstavljanju transnacionalnom organizovanom kriminalitetu.

7. Transnacionalni organizovani kriminalitet kao ugrožavajući faktor bezbednosti države i metodi suprotstavljanja

Transnacionalni organizovani kriminalitet predstavlja opasnost za bezbednost i razvijenih zemalja u tranziciji. Uvek će nastojati da se prilagodi novim društveno-ekonomskim odnosima i političkim uslovima.

Nova naučna, tehnička i tehnološka dostignuća utiču na jači intenzitet, veći obim postojećih, i pojavu novih oblika transnacionalnog organizovanog kriminaliteta. Usled olakšane komunikacije, internacionalne kriminalne mreže danas efikasnije funkcionišu.

I pored svih razmatranja i konstatacija, još uvek nema celovite, jasne i precizne strategije delovanja u borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, a suprotstavljanje ovoj negativnoj pojavi zahteva upravo donošenje strategije koji mora da sadrži rezultate procena i prognoze kriminaliteta, mere prevencije i represije, uz prateće odgovarajuće podzakonske i zakonske propise.

Nužno je sagledati sve unutrašnje činioce ugrožavanja bezbednosti, a svakako i međunarodni položaj države u međunarodnoj zajednici.

Neophodan je novi prilaz prilikom planiranja zaštite bezbednosti od delovanja transnacionalnog organizovanog kriminaliteta. U zaštiti ove primarne vrednosti, pored organa unutrašnjih poslova, moraju da učestvuju i svi drugi nadležni organi i subjekti, i to svako u okviru svoje nadležnosti i ovlašćenja, uz saradnju i timski rad na nacionalnom i međunarodnom planu. Isto tako, reformisane i ojačane javne ustanove značajna su prepreka oblicima organizovanog kriminaliteta u nacionalnim okvirima i njihovom širenju na teritorije drugih država.

Za sada, izvesno je samo da će kriminala i dalje biti kao što ga je oduvek i bilo.

Cilj kome treba težiti obuhvata, pored donošenja odgovarajućih propisa i sprovođenja prethodno navedenih mera, jačanje kulturnog imuniteta naroda.

Samo u slučaju formiranja celovitog i efikasnog odbrambenog sistema, može se kontinuirana kriminalizacija društva postepeno smanjivati, dok se ne svede u realno podnošljive okrive i nad njim ne uspostavi kontrola od strane nadležnih organa.

Literatura

1. Banović, B.: *Obezbeđenje dokaza u kriminalističkoj obradi krivičnih dela privrednog kriminaliteta*, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd – Zemun, 2002.
2. Bošković, M.: *Transnacionalni organizovani kriminalitet*, Policijska akademija, Beograd, 2003.
3. Bošković, M.: *Organizovani kriminalitet*, Policijska akademija, Beograd, 1998.
4. Bošković, M.: *Aktuelni problemi suzbijanja korupcije*, Policijska akademija, Beograd, 2000.
5. Bošković, M.: *Kriminološki leksikon*, Matica srpska, Univerzitet u Novom Sadu, 1999.
6. Ignjatović, Đ.: *Organizovani kriminalitet, drugi deo*, Policijska akademija, Beograd, 1998.
7. Masleša, R.: *Teorije i sistemi sigurnosti*, magistrat, Sarajevo, 2001.
8. Mitrović, M.: *Društveni koreni kriminaliteta u Srbiji*, www.orgkriminal.org
9. Skakavac, Z.: *Pojam i pojavni oblici organizovanog kriminaliteta*, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2003.